

**Bednarczyk, Andrzej Z. / Świtalska,
Maria**

**Analiza sytuacji na rynku pracy w woj.
ostrołęckim w latach 1990-1992**

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 7, 224-238

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANALIZA SYTUACJI NA RYNKU PRACY W WOJ. OSTROŁĘCKIM W LATACH 1990-1992

1. Pojęcie bezrobocia

W 1990 r. rozpoczął się w Polsce okres przemian gospodarczych. Ma on swoje odbicie w sytuacji na rynku pracy. Pojawił się problem o dużej randze — bezrobocie. Zjawisko bezrobocia pamiętają z okresu międzywojennego już tylko nieliczni z żyjących Polaków, a chyba nikt z aktywnych zawodowo.

Do 1989 r. w Polsce uważano, że występował niedobór siły roboczej i on to był jedną z głównych barier wzrostu produkcji. Nawet w 1982 r. wprowadzono przymus pracy dla mężczyzn. Jednocześnie liczne badania jednoznacznie wskazywały na istnienie poważnego zakresu, tzw. zatrudnienia nadmiernego w stosunku do faktycznych potrzeb produkcyjnych, niski stopień wykorzystania czasu pracy oraz poważne marnotrawstwo kwalifikacji pracowniczych. Nieliczne głosy, postulujące ujawnienie tego bezrobocia ukrytego, traktowano jako nie do pogodzenia z zasadami ustrojowymi planowej gospodarki socjalistycznej.

Rok 1989, uważany przez wielu za przełomowy, przyniósł przede wszystkim zmiany klimatu — przychylnego zmianom rynkowym. Wraz ze zmianami rynkowymi pojawiło się zjawisko bezrobocia.

Jednolita definicja bezrobocia jest trudna. Według M. Kabaja (*Elementy programu przeciwdziałania bezrobociu* — „Polityka Społeczna” Nr 1/92) bezrobocie jest negacją zatrudnienia. Aby zrozumieć jego istotę, konieczna jest krótka analiza funkcji zatrudnienia.

W systemie społeczno-gospodarczym zatrudnienie spełnia trzy podstawowe funkcje:

- jest czynnikiem tworzenia produktu społecznego (funkcja ekonomiczna),
- jest środkiem uzyskiwania dochodów (funkcja dochodowa),
- jest środkiem zaspakajania społecznej potrzeby pracy, aspiracji zawodowych i społecznych (funkcja społeczna).

Bezrobocie oznacza przesunięcie zasobów pracy ze sfery wytwarzania — działalności celowej i społecznie użytecznej — do sfery bierności zawodowej. Żadna z funkcji zatrudnienia nie jest wtedy realizowana.

W ujęciu encyklopedycznym — bezrobocie to zjawisko braku pracy zarobkowej dla osób zdolnych do pracy i jej poszukujących. Potoczne opinie Polaków na temat bezrobocia i jego skutków są nie do końca skryształizowane.

Stosunek do bezrobocia w Polsce na początku lat 90 jest silnie nasycony ideologią. Pełne zatrudnienie było elementem doktryny systemu, który upadł. Budowany jest nowy,

który zakłada istnienie bezrobocia. Im silniej odrzucany jest stary system a popierany nowy, tym bardziej akcentowane jest bezrobocie i tym częściej widzi się w nim sposób na lepsze wykorzystanie potencjału ludzkich zdolności i wykształcenia. Stosunek do bezrobocia w okresie minionych trzech lat był raczej wskaźnikiem postawy wobec zachodzących zmian ustrojowych niż wynikiem poważnego namysłu nad samym zjawiskiem i jego konsekwencjami tak dla jednostek jak i dla społeczeństwa jako całości.

Z psychologicznego punktu widzenia konsekwencje bezrobocia (utrata pracy) są różne, zależne od odporności psychicznej konkretnych osób, ich temperamentu, zdolności, sposobu reagowania na zmianę, ale też od funkcji, jaką praca pełni w ich życiu i od reakcji otoczenia. Bez wątpienia bezrobocie jest bardzo trudnym doświadczeniem życiowym.

Europejskie społeczeństwa demokratyczne mają bardzo specyficzną opinię na temat bezrobocia i nie jest ona pozytywna. M.in. 59% Anglików uważa, iż bezrobocie zawsze jest złe i niczym nie może być usprawiedliwione. Aż 72 % sądzi, że celem rządu powinno być utrzymywanie bezrobocia na możliwie najniższym poziomie, nawet za cenę wzrostu inflacji (dane pochodzą z końca sierpnia 1991 roku, a zostały opublikowane w Raporcie Gallupa — Raport 372).

2. Podstawowe przyczyny bezrobocia w Polsce

Bezrobocie w Polsce w latach 1990-1992 nie było jeszcze wynikiem tylko głębokich procesów racjonalizacyjnych. Stanowiło raczej wyraz prostych dostosowań do zmian systemu zarządzania (redukcja niepotrzebnej administracji gospodarczej), stopniowej likwidacji niedoborów rynkowych, powstawania ograniczeń popytowych i urealnienia kosztów wytwarzania. Część zwolnień z pracy wynikało nie tylko z wdrażania mechanizmu rynkowego, lecz także było rezultatem znacznej redystrybucji budżetowej i spowodowanej nią fiskalizmu oraz stosowanych narzędzi pracy i kapitału.

Przyczyny powstawania bezrobocia można podzielić na cztery główne kategorie:

- niedostateczny popyt na pracę (recesja),
- restrukturyzacja (w zbyt małej jeszcze skali),
- zwiększenie się podaży pracy (wejście w wiek produkcyjny kolejnych generacji),
- ograniczenie możliwości realizacji celów społecznych.

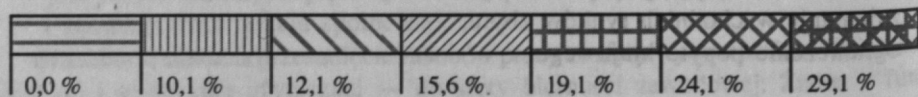
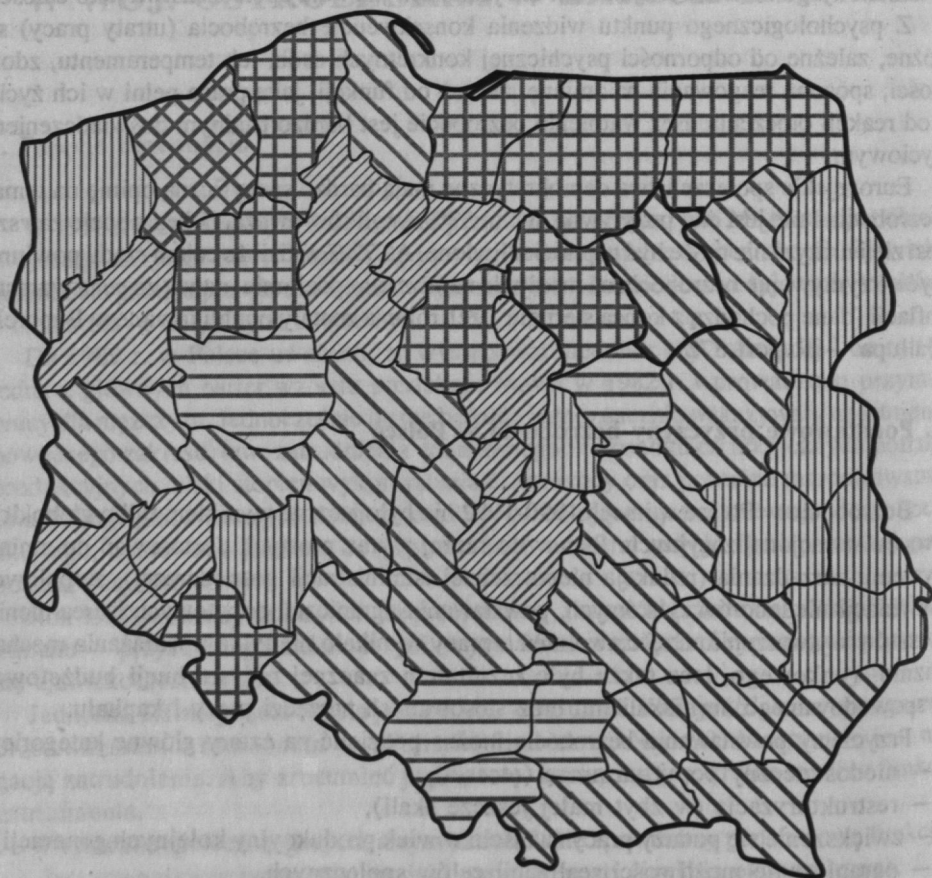
Na rozmiary obecnego bezrobocia wpłynęły przede wszystkim trzy czynniki:

- ujawnienie istniejącego w okresie komunistycznym ukrytego bezrobocia,
- załamania wschodnich rynków zbytu,
- ograniczenie popytu krajowego.

3. Cechy charakterystyczne rynku pracy w Polsce w latach 1990-1992

Pierwszą charakterystyczną cechą rynku pracy w Polsce w latach 1990-1992 była utrzymująca się tendencja spadkowa liczby osób pracujących. Szczególnie szybko obniżała się liczba pracujących w sektorze publicznym, a wzrastała w sektorze prywatnym.

Stopa bezrobocia w Polsce* w dniu 31 grudnia 1992 roku

* liczba bezrobotnych / liczba ludności zawodowo czynnej — w procentach.

Zjawisko bezrobocia pojawiło się bardzo szybko i narastało. Na przełomie 1989 i 1990 r. liczba osób szukających pracy i zapotrzebowanie na pracowników — w ujęciu globalnym — były w stanie zbliżonym do równowagi. W końcu stycznia 1990 r. zarejestrowano w Polsce 55 tys. bezrobotnych, w grudniu 1990 r. — 1126 tys. bezrobotnych, w końcu 1991 r. — 2156 tys. bezrobotnych, a w końcu 1992 r. — 2509 tys. bezrobotnych.

Stopa bezrobocia, mierzona liczbą bezrobotnych w relacji do ogółu pracujących, poza rolnictwem indywidualnym, wyniosła w Polsce na koniec 1990 r. — 8,3%, na koniec 1991 r. — 17,0%, a na koniec 1992 r. — 26,1%. Już na koniec 1990 r. stopa bezrobocia była znacznie wyższa niż w takich krajach jak: Szwajcaria (0,7%), Szwecja (1,7%), Norwegia (2,3%), Finlandia (4,5%), Austria (5,3%), USA (5,5%) czy Wielka Brytania (5,8%). Według danych Banku Światowego zbliżoną stopę bezrobocia w Europie mają obecnie Irlandia (17,5%) oraz Hiszpania (16,2%).

Drugą cechą charakterystyczną rynku pracy w Polsce jest znaczne terytorialne zróżnicowanie stopy bezrobocia, np. liczonej w stosunku do pracujących poza rolnictwem indywidualnym. Wynosiła ona na koniec 1992 r. — 6,7% w woj. stołecznym warszawskim, — 9,7% w woj. poznańskim i 10,2% w woj. katowickim. Ale w trzech województwach stopa bezrobocia (liczba bezrobotnych w stosunku do pracujących poza rolnictwem indywidualnym, na koniec 1992 r. przekroczyła 40%. Najwyższa była w woj. suwalskim — 48% i woj. ciechanowskim — 47%. Charakterystyczne jest i to, że bardzo wysoka stopa bezrobocia ma miejsce w regionach rolniczych.

Następną cechą charakterystyczną rynku pracy w Polsce jest wysoki poziom tzw. ukrytego bezrobocia.

Czwartą cechą specyficzną, odróżniającą naszą sytuację od państw gospodarki rynkowej, jest określony stan świadomości i postaw ludzi, będący konsekwencją upowszechnianych do 1989 r. wartości i dominującego zatrudnienia w sektorze publicznym. Ogólnie mała indywidualna przedsiębiorczość i zaradność utrudniają radzenie sobie w nowych warunkach.

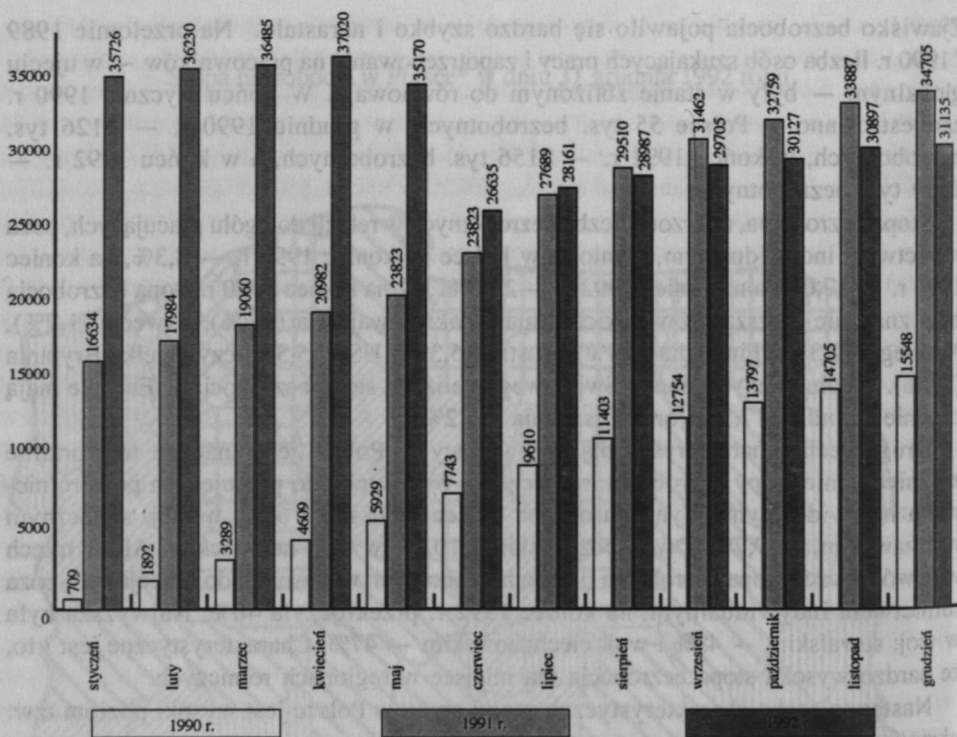
Piątą cechą charakterystyczną, do listopada 1992 r., był pozorny tylko paradoks polegający na utrzymywaniu się, mimo bezrobocia, niskiej motywacji do pracy. Było to głównie dlatego, że niskie wynagrodzenia za pracę w szeregu przypadkach nie różniły się znacząco od zasiłków dla bezrobotnych. Dodać trzeba, że w rejonowych urzędach pracy dominują oferty pracy relatywnie nisko płatnej.

Przedstawione wyżej, z pewnością nie wszystkie, cechy charakterystyczne bezrobocia w Polsce mają swoje odzwierciedlenie na rynku pracy woj. ostrołęckiego.

4. Poziom zatrudnienia w województwie ostrołęckim w latach 1990-1992

W latach 1990-1992 zatrudnienie w gospodarce narodowej wykazywało tendencję spadkową.

Na koniec 1989 r. w gospodarce narodowej woj. ostrołęckiego (poza rolnictwem indywidualnym) zatrudniano 80,8 tys. osób. Na koniec 1990 r. zatrudniano 70,7 tys. osób, a na koniec 1991 r. — 62,6 tys. osób.

Liczba bezrobotnych w województwie ostrołęckim w okresie 1.01.1990 r. - 31.12.1992 r.

W 1992 roku zatrudnienie nadal zmniejszało się. Szacuje się, że w końcu grudnia było ono o 5,3% niższe aniżeli w końcu grudnia 1991 r. Najwyższy spadek zatrudnienia odnotowano w dziale przemysłu (z 25,4 tys. osób w końcu 1989 r. do 18,7 tys. osób w końcu 1991 r.), handlu (z 9,4 tys. osób w końcu grudnia 1989 r. do 5,1 tys. osób — w końcu grudnia 1991 r.) oraz w budownictwie (z 5,0 tys. osób w końcu grudnia 1989 r. do 3,1 tys. osób w końcu grudnia 1991 r.).

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Ostrołęce na koniec 1991 r. w sferze produkcji materialnej pracowało 41 278 osób, w tym 25 489 osób w jednostkach publicznych i 15 798 osób w jednostkach prywatnych. Poza sferą produkcji materialnej pracowało 24 523 osoby, w tym 22 119 osób w jednostkach publicznych i 2404 osoby — w jednostkach prywatnych.

5. Poziom i dynamika bezrobocia w województwie ostrołęckim w latach 1990-1992

Na koniec 1989 r. zjawisko bezrobocia na rynku pracy woj. ostrołęckiego nie było odnotowywane. Na koniec 1989 r. zarejestrowanych było 168 osób uchylających się od pracy. Pierwszych bezrobotnych, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 29 grudnia

1989 r. o zatrudnieniu (Dz.U. Nr 75, poz. 446), zarejestrowano w styczniu 1990 r. Na koniec stycznia było ich 709. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w 1990 roku bardzo szybko rosła. Na koniec 1990 r. w woj. ostrołęckim zarejestrowanych było 15 548 bezrobotnych, co stanowiło 8,3 % w stosunku do zawodowo czynnych i 16,1 % w stosunku do pracujących poza rolnictwem indywidualnym.

W ciągu 1991 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych nadal rosła szybko i na koniec roku osiągnęła wielkość 34 705 osób, tj. 16,8% w stosunku do zawodowo czynnych i 41,5 % w stosunku do pracujących poza rolnictwem indywidualnym.

W 1992 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych ulegała znacznym zmianom. Proces narastania zarejestrowanego bezrobocia w 1992 r. szczególnie wyraźnie występował przez pierwsze 4 miesiące. Na koniec kwietnia 1992 r. zarejestrowanych było 37 020 osób bezrobotnych. W maju i czerwcu liczba zarejestrowanych bezrobotnych zmniejszała się bardzo szybko. Najniższą liczbę zarejestrowanych bezrobotnych w 1992 r. odnotowano na koniec czerwca 1992 r. — 26 635 osób, tj. o 10 385 zarejestrowanych osób bezrobotnych mniej aniżeli na koniec kwietnia 1992. Z danych wynika, że w okresie tym pracę podjęły 1003 osoby (397 osób — w maju i 606 — w czerwcu).

Gwałtowne zmniejszenie liczby zarejestrowanych bezrobotnych wystąpiło niewątpliwie jako następstwo zaostżenia przepisów prawnych określających status bezrobotnego — jego praw i obowiązków oraz podejmowania w okresie letnim tzw. „pracy na czarno”.

Zmiany liczby zarejestrowanych bezrobotnych w woj. ostrołęckim w latach 1990-1992 przedstawia Wykres Nr 1.

W drugim półroczu 1992 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych znów rosła. Na koniec grudnia 1992 r. wynosiła 31 135 osób, tj. o 3570 osób (o 10,3%) mniej aniżeli na koniec 1991 r.

6. Stopa bezrobocia w województwie ostrołęckim

Syntetycznym miernikiem natężenia zjawiska bezrobocia w układzie przestrzennym jest stopa bezrobocia liczona jako stosunek liczby zarejestrowanych bezrobotnych do liczby osób zawodowo czynnych zamieszkujących na danym obszarze. Jest to powszechnie stosowana metoda, zalecana przez ONZ, dla pomiarów skali bezrobocia występującego na danym obszarze.

Obliczona w oparciu o tę metodę stopa bezrobocia w woj. ostrołęckim na koniec 1992 r. wynosiła 15,3%. (Dane o liczbie osób zawodowo czynnych szacunkowo określił GUS i są one wyższe od szacunku dokonanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Ostrołęce). Stopa bezrobocia oznacza, że co szósty zawodowo czynny na obszarze woj. ostrołęckiego to zarejestrowana osoba bezrobotna. Nie daje jednak pełnego obrazu aktywności ekonomicznej ludności, gdyż nie wszystkie osoby poszukujące pracy mogą być zarejestrowane jako bezrobotne. Zgodnie z obowiązującymi przepisami wyłączeni są z tego właściciele gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 2 ha przeliczeniowych, osoby, które w ostatnich 12 miesiącach nie pracowały 180 dni,

lub nie potwierdziły gotowości do podjęcia pracy, oraz wykreślone są z rejestrów bezrobotnych osoby, które odmówiły proponowanego im, przez rejonowe urzędy pracy, zatrudnienia.

Tak obliczona stopa bezrobocia w poszczególnych rejonach na dzień 31 grudnia 1992 r. wahała się od 11,6% w Tłuszczu do 20,7% w Ostrowi Maz. W pozostałych rejonach wynosiła ona odpowiednio: w Wyszkowie — 11,7%, w Przasnyszu — 14,0% i Ostrołęce — 16,6% przy średnio krajowej stopie bezrobocia wynoszącej 13,6%.

Pełniejszy obraz kształtowania się sytuacji na lokalnych rynkach pracy uzyskujemy poprzez obliczenie stopy bezrobocia dla poszczególnych miast i gmin wchodzących w zakres działania rejonowych urzędów pracy. Najwyższa stopa bezrobocia, przewyższająca o ponad 50% średnią krajową stopę bezrobocia, występowała w rejonie Ostrowi Maz. (20,7%) a przede wszystkim w gminie Małkinia (40,9%).

Pomiar natężenia występowania zjawiska bezrobocia przy pomocy stopy bezrobocia liczonej w stosunku do liczby osób zawodowo czynnych ogółem, mimo powszechnego jego stosowania nie daje pełnej oceny tego zjawiska w woj. ostrołęckim. W regionach o przewadze indywidualnej gospodarki rolniczej, pełniejszy obraz daje stopa bezrobocia liczona do zawodowo czynnych poza rolnictwem, zamieszkałych na danym obszarze. Tak obliczona stopa bezrobocia pod względem swej wielkości wyraźnie różni się od wskaźnika obliczonego w odniesieniu do ludności zawodowo czynnej ogółem. Wielkość tego wskaźnika w końcu 1992 r. wynosi dla woj. ostrołęckiego 37,2%, przy średniej krajowej 21,1%. Powyższe wskazuje na bardzo duże natężenie bezrobocia w woj. ostrołęckim — ponad 76% wyższy wskaźnik od średniego w kraju.

W celu stworzenia prawnych przesłanek dla przeciwdziałania dalszemu narastaniu bezrobocia na obszarach o dużej koncentracji tego zjawiska na podstawie Uchwały Rady Ministrów Nr 93 z dnia 24 sierpnia 1992 r. tylko 1 miasto — Ostrów Maz., 1 miasto i gminę Brok oraz 4 gminy w rejonie Ostrowi Maz. (Ostrów Maz., Małkinia, Stary Lubotyń i Wąsewo) zaliczono do obszarów o szczególnym zagrożeniu wysokim bezrobociem.

Z uwagi na stosunkowo krótki okres jaki upłynął od czasu umożliwienia zastosowania w tych gminach odpowiednich instrumentów ekonomiczno-finansowych i osłonowych dla przeciwdziałania skutkom wynikającym z występowania tu wysokiego bezrobocia, trudno jest ocenić w tym okresie ich pełną skuteczność.

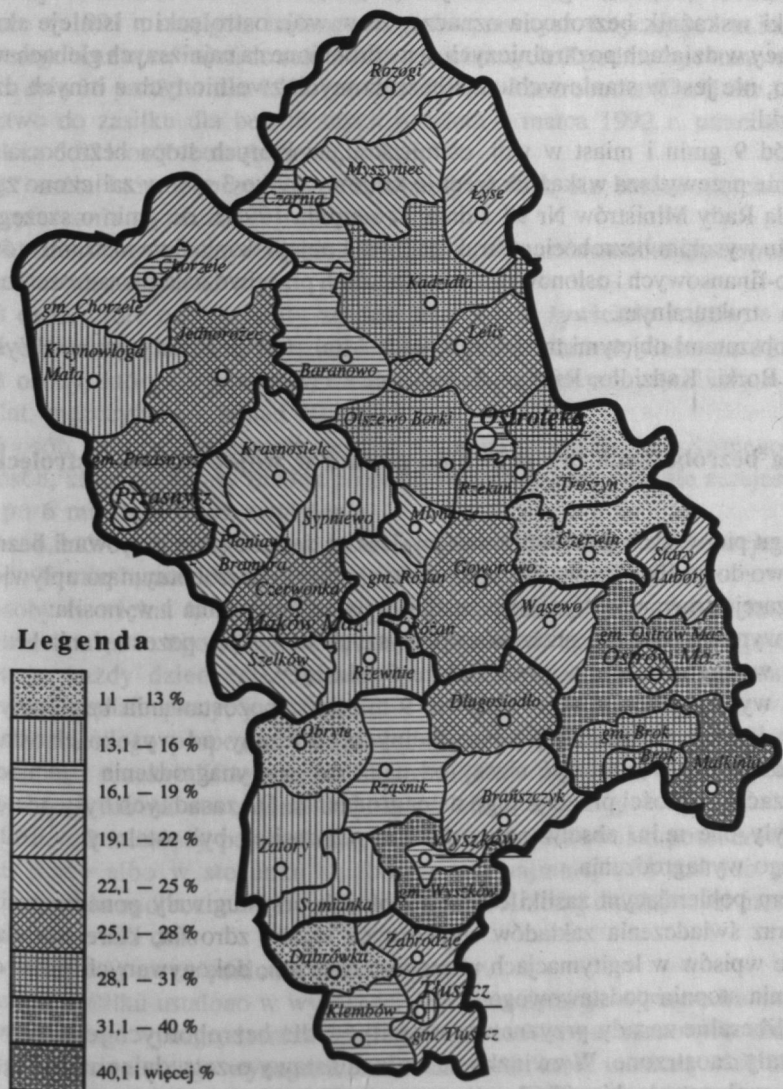
7. Obszary o wysokiej koncentracji bezrobocia w województwie ostrołęckim

Rozmieszczenie bezrobotnych według ich miejsca zamieszkania, a więc w gminach i miastach woj. ostrołęckiego, wykazuje duże rozpiętości w natężeniu występowania zjawiska bezrobocia.

Tylko w 5 gminach woj. ostrołęckiego stopa bezrobocia kształtowała się poniżej średniej krajowej, która na dzień 31 grudnia 1992 r. wynosiła 13,6%. W 4 miastach oraz 16 gminach stopa bezrobocia kształtowała się na poziomie 101-150% wskaźnika średnio krajowego. W 3 miastach, 1 mieście i gminie oraz 8 gminach stopa bezrobocia ukształtowała się w przedziale 150-200% wskaźnika średnio krajowego. W 1 mieście i gminie oraz

Stopa bezrobocia*
w miastach i gminach województwa ostrołęckiego
— stan na 31. 12. 1992 r.

* liczba bezrobotnych / liczba ludności zawodowo czynnej (szacunek) w procentach

8 gminach wskaźnik stopy bezrobocia (liczony do liczby czynnych zawodowo) był ponad dwukrotnie wyższy od średniej krajowej stopy bezrobocia. Do gmin, w których poziom stopy bezrobocia jest ponad dwa razy wyższy od wskaźnika średnio krajowego, należą: gm. Małkinia, gdzie stopa bezrobocia wynosiła w końcu grudnia 1992 r. — 40,9%, gm. Wyszków (34,6%), gm. Ostrów Maz. (31,6%), m. i gm. Brok (30,7%), gm. Olszewo Borki (29,4%), gm. Kadzidło (28,3%), gm. Rzekuń (28,1%), gm. Jednoróżec (28,0%), i gm. Przasnysz (27,5%).

Wysoki wskaźnik bezrobocia oznacza, że w woj. ostrołęckim istnieje skromny rynek pracy w działach pozarolniczych, a rozdrobnione na najniższych glebach w kraju rolnictwo, nie jest w stanie wchłonąć bezrobotnych zwolnionych z innych działów gospodarki.

Spośród 9 gmin i miast w woj. ostrołęckim, w których stopa bezrobocia ponad dwukrotnie przewyższa wskaźnik średnio krajowy, tylko 3 gminy zaliczono zgodnie z Uchwałą Rady Ministrów Nr 93 z dnia 24 sierpnia 1992 r. do gmin o szczególnym zagrożeniu wysokim bezrobociem strukturalnym i objęto działaniem instrumentów ekonomiczno-finansowych i osłonowych, sprzyjających przeciwdziałaniu zagrożeniom bezrobociem strukturalnym.

Poza obszarami objętymi tą Uchwałą Rady Ministrów pozostały gminy: Wyszków, Olszewo Borki, Kadzidło, Rzekuń, Jednoróżec i Przasnysz.

8. Liczba bezrobotnych bez prawa do zasiłku w województwie ostrołęckim

W ciągu pierwszych jedenastu miesięcy 1990 r. wszyscy zarejestrowani bezrobotni mieli prawo do zasiłku. Prawo do zasiłku przysługiwało bezrobotnym po upływie 7 dni od dnia zarejestrowania. Wysokość zasiłku była zróżnicowana i wynosiła:

- 70% wynagrodzenia — przez okres pierwszych 3 miesięcy pozostawania bez pracy,
- 50% wynagrodzenia — przez dalsze 6 miesięcy,
- 40% wynagrodzenia — po upływie 9 miesięcy pozostawania bez pracy.

Z tym jednak, że zasiłek dla bezrobotnych obliczany od wysokości ostatniego wynagrodzenia, nie mógł być niższy od najniższego wynagrodzenia i jednocześnie przekraczać wysokości przeciętnego wynagrodzenia. Od zasad tych były odstępstwa a dotyczyły one m.in. absolwentów, dla których zasiłek był ustalony w 100-200% najniższego wynagrodzenia.

Osobom pobierającym zasiłki dla bezrobotnych przysługiwały ponadto zasiłki rodzinne oraz świadczenia zakładów społecznych służby zdrowia, które udzielano na podstawie wpisów w legitymacjach ubezpieczeniowych, dokonywanych przez organy zatrudnienia stopnia podstawowego.

Dość liberalne zasady przyznawania zasiłków dla bezrobotnych jeszcze w 1990 roku zostały zaost్రzone. W związku ze zmianą ustawy o zatrudnieniu od 1 grudnia 1990 r. w woj. ostrołęckim 3367 osób, w tym 1420 kobiet, spośród zarejestrowanych bezrobotnych, utraciło prawo do zasiłku. Dotyczyło to przede wszystkim osób, które nie pracowały zawodowo przez 180 dni w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed zarejestrowaniem.

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych bez prawa do zasiłku systematycznie rosła. Udział zarejestrowanych osób bezrobotnych bez prawa do zasiłku wahał się od 18,6% w grudniu 1991 r. do 24,9% w styczniu 1991 r. biorąc pod uwagę w stosunku do ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych. Na koniec 1991 r. w tej grupie bezrobotnych było 6451 osób.

Poważne zmiany w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych, bez prawa do zasiłku, następowały w 1992 r.

Jeszcze w 1991 r. nastąpiła zmiana przepisów prawnych dotyczących m.in. statusu bezrobotnego oraz uprawnień do zasiłku dla bezrobotnych. Zgodnie z postanowieniami ustawy z dnia 16 października 1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu (Dz.U. Nr 106, poz. 457) prawo do zasiłku dla bezrobotnych z dniem 1 marca 1992 r. utraciło w woj. ostrołęckim 3.821 osób bezrobotnych, w tym:

- 1387 osób, które poprzednio otrzymywały zasiłek dla bezrobotnych z tytułu ubezpieczenia społecznego rolników,
- 1008 osób, które otrzymywały zasiłek z tytułu pobierania zasiłku dla bezrobotnych przez współmałżonka,
- 678 osób, które otrzymywały zasiłek jako jedyni żywicieli rodzin,
- 295 osób, które otrzymywały zasiłek jako młodociani w wieku do 18 lat,
- 273 osoby, które otrzymywały zasiłek z tytułu stażu pracy (kobiety — ponad 15 lat, mężczyźni — ponad 20 lat),
- 126 osób, które otrzymywały zasiłek po opuszczeniu zakładu karnego,
- 27 osób, które pobierały zasiłek po zwolnieniach grupowych, ale zarejestrowały się po 6 miesiącach od zwolnienia,
- 27 osób, które pobierały zasiłek po urlopach wychowawczych, ale zarejestrowały się po 6 miesiącach od zwolnienia,
- 2 osoby w wieku: kobiety powyżej 60 lat, mężczyźni powyżej 65 lat.

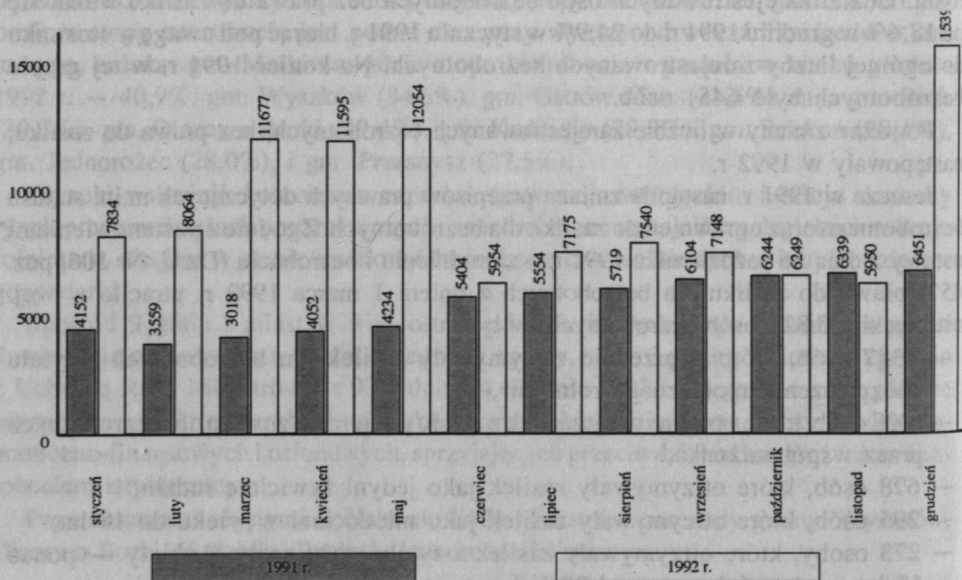
Nadmienia się, że zgodnie z nową ustawą prawo do zasiłku przysługuje bezrobotnemu za każdy dzień kalendarzowy po dniu zarejestrowania we właściwym rejonowym urzędzie pracy, jeżeli:

- 1) nie ma dla niego propozycji odpowiedniej pracy, propozycji przyuczenia do zawodu lub przekwalifikowania, skierowania do prac interwencyjnych, robót publicznych lub na utworzone dodatkowo miejsce pracy;
- 2) w okresie 12 miesięcy poprzedzających dzień zarejestrowania pozostawał w stosunku pracy albo w stosunku służbowym co najmniej 180 dni lub podlegał ubezpieczeniu społecznemu z tytułu innej pozarolniczej działalności przez okres co najmniej 180 dni.

Od warunku 2) uwzględniono kilka wyjątków.

Wysokość zasiłku ustalono w wysokości 36% przeciętnego wynagrodzenia (jest to poniżej najniższego wynagrodzenia). Inną wysokość zasiłków ustalono tylko dla młodocianych (12% przeciętnego wynagrodzenia) i dla osób, które ukończą wiek 55 lat — kobiety, 60 lat — mężczyźni (zasiłek wynosi 75% wynagrodzenia — obliczonego według zasad dotyczących obliczania podstawy wymiaru emerytury i renty).

Nowa ustawa określiła, że okres pobierania zasiłku nie może przekroczyć 12 miesięcy. Od tej zasady uwzględniono kilka wyjątków.

Liczba bezrobotnych bez prawa do zasiłku w województwie ostrołęckim w latach 1991-1992.

W miesiącach marzec-maj 1992 r. zarejestrowani bezrobotni bez prawa do zasiłku stanowili ponad 31% ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych w województwie.

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych bez prawa do zasiłku gwałtownie zmniejszyła się w miesiącu czerwcu — o ponad 6100 osób, tj. o ponad 50%. Ponieważ osoby bezrobotne bez prawa do zasiłku pozornie nie miały żadnych uprawnień, najczęściej przestawały one potwierdzać swoją gotowość do podjęcia pracy. W tej grupie znaleźli się też zarejestrowani bezrobotni, którzy w czerwcu (po 12 miesiącach) utracili status absolwentów. Nowo zarejestrowana grupa bezrobotnych absolwentów, zgodnie z obowiązującymi przepisami, otrzymuje zasiłek po okresie 3 miesięcznego oczekiwania. Na koniec czerwca 1992 r. liczba bezrobotnych bez prawa do zasiłku stanowiła 22,4% ogólnej liczby zarejestrowanych w województwie.

Gwałtowny wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych, bez prawa do zasiłku, wystąpił w grudniu 1992 r., gdy prawo do zasiłku utraciły osoby, które pobierały zasiłek przez 12 miesięcy od zarejestrowania lub wejścia w życie nowej ustawy. W grudniu 1992 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych bez prawa do zasiłku wzrosła o 9441 osób, tj. o 158,7% w stosunku do stanu z listopada 1992 r. Na koniec grudnia 1992 r. zarejestrowani bezrobotni bez prawa do zasiłku stanowili 49,4% ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych w województwie.

Zmiany liczby zarejestrowanych bezrobotnych bez prawa do zasiłku przedstawia Wykres Nr 2.

9. Bezrobotni według poziomu wykształcenia w województwie ostrołęckim

Na koniec 1992 roku dominującą grupę zarejestrowanych bezrobotnych, ze względu na poziom wykształcenia, stanowili bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym — 44,2%. Dalsze miejsca zajmują zarejestrowani bezrobotni z wykształceniem podstawowym i niepełnym zawodowym (26,7%) oraz policealnym i średnim zawodowym (23%). Bezrobotni z wykształceniem średnim ogólnokształcącym stanowili 5,4%, a z wyższym — 0,7% ich ogólnej liczby.

Na podstawie przedstawionych danych można stwierdzić, że ponad 70% ogółu bezrobotnych w woj. ostrołęckim posiada odpowiednie przygotowanie teoretyczne i praktyczne do pracy w swoim zawodzie.

10. Bezrobotni według wieku

Najliczniejszą grupę bezrobotnych w woj. ostrołęckim na koniec grudnia 1992 r. stanowiły osoby w wieku 18-24 lata. Ich udział w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych wynosił 40,3%. Na dalszych miejscach lokują się bezrobotni w wieku 25-34 lata (30,6%) i 35-44 lata (20,7% ogółu bezrobotnych). Łącznie więc bezrobotni w najbardziej produktywnym i rozwojowym wieku 18-44 lata stanowią 91,6% ogólnej liczby bezrobotnych zarejestrowanych w woj. ostrołęckim. Na pozostałe grupy wieku przypada: w starszych grupach wiekowych — 45-54 lata — 6,6% oraz w wieku powyżej 55 lat — 1,3%. Bezrobotni młodociani w wieku 15-17 lat stanowią 0,5% ogółu zarejestrowanych w województwie na dzień 31 grudnia 1992 r.

Duża liczba bezrobotnych w wieku 18-24 lata wiąże się niewątpliwie z wysoką liczbą zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów szkół, dla których brak jest ofert pracy oraz mniejszym, aniżeli w innych województwach, udziałem młodzieży kontynuującej naukę w szkołach wyższych.

11. Bezrobotni według czasu pozostawania bez pracy

Z ogólnej liczby 31 135 zarejestrowanych bezrobotnych w woj. ostrołęckim na koniec 1992 r. 51,2% (8% czynnych zawodowo) pozostaje bez pracy ponad 12 miesięcy. Z pozostałej liczby bezrobotnych najliczniejszą grupę stanowią osoby pozostające bez pracy od 4 do 6 miesięcy — 14,4% oraz od 7 do 9 miesięcy — 11,8%.

Z analizy wynika, że ponad 70% bezrobotnych w woj. ostrołęckim pozostawało bez pracy dłużej niż przez 6 miesięcy.

Przyczyny długotrwałego bezrobocia w naszym województwie są różne, a przede wszystkim ograniczona liczba ofert pracy.

Analizując sytuację bezrobotnych, szczególną uwagę należy zwrócić na bardzo liczną w naszym województwie grupę długotrwale bezrobotnych.

Długotrwałe bezrobocie to skutki społeczne i skutki dla samych bezrobotnych.
Dla jednostki:

— zawodowe

Długotrwałe bezrobocie powoduje z czasem znaczne ograniczenie zabiegów poszukiwania pracy. Ograniczeniu ulega także skłonność do zmiany zawodu czy podwyższania kwalifikacji.

— psychologiczne

Do najczęstszych należą: pogorszenie się obrazu osoby własnej, obniżenie energii i aktywności życiowej, spadek aspiracji, poczucie izolacji i marginalizacji społecznej.

— zdrowotne

Skutki zdrowotne bezrobocia są przedmiotem licznych badań w krajach Europy Zachodniej. Badania francuskie wykonywane na masowych populacjach w latach 80 pokazują znaczną skłonność populacji bezrobotnych do zapadania na choroby serca i układu krążenia, układu trawiennego, wątroby, nerwice i choroby psychiczne. Wykonane w 1975 r. badanie na 800 000 próbie bezrobotnych we Francji wykazało znaczną nadumieralność tych (szczególnie z warstw niższych), którzy kiedykolwiek dotknięci byli bezrobociem. Wymienione powyżej dolegliwości są głównie rezultatem przeżycia, jakim jest samo zwolnienie oraz utrata poczucia bezpieczeństwa egzystencji. Dochodzi do tego często alkoholizm i zubożenie. Wspomniane negatywne skutki zdrowotne bezrobocia nie ujawniają się natychmiast po zwolnieniu, ale w okresach późniejszych o kilka lat.

Skutki społeczne długotrwałego bezrobocia to:

— niewykorzystany, nieproduktywny potencjał ludzki. Jest to szczególnie dolegliwe w sytuacji, gdy obejmuje ludzi młodych (jak we Włoszech czy Hiszpanii) i wykształconych (jak na Malcie),

— znaczne koszty społeczne i budżetowe utrzymywania tej grupy oraz służb społecznych zajmujących się problemami i obsługą (zasiłki, opieka społeczna, leczenie),

— zubożenie długotrwałe bezrobotnych, które pociąga skutki zarówno dla nich samych jak i ich rodzin. Obniżenie poziomu życia dotyka szczególnie dzieci, które często chodzą głodne, a ich szanse życiowe maleją,

— izolacja społeczna długotrwałe bezrobotnych, która może dotyczyć małych grup, np. ograniczenie życia towarzyskiego, zerwanie więzi koleżeńsko-pracowniczych i może przybierać wyraz masowy — dzielnice bezrobotnych, miasta i rejony zapaści,

— groźba patologii społecznych: wzrostu alkoholizmu, kryminogenność środowisk skupiających długotrwałe bezrobotnych, rozluźnienie życia rodzinnego, włóczęgostwo itp.,

— długotrwałe bezrobotni, zwłaszcza żyjący w skupiskach, stanowią potencjalną bazę dla radykalnych ruchów politycznych,

— specyficznym skutkiem społecznym długotrwałego bezrobocia jest utrwalanie się stereotypu długoterminowego bezrobotnego jako osoby winnej swojego położenia, niezaradnej, mającej problemy z zachowaniem „normalności” psychicznej, aktualnego lub potencjalnego alkoholika, kryminalisty itp. Stereotyp ten jest szczególnie groźny, gdy funkcjonuje w środowiskach pracowników zajmujących się bezrobociem i opieką społeczną oraz w środowiskach pracodawców.

12. Bezrobotni absolwenci

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów różnych typów szkół w woj. ostrołęckim na dzień 31 grudnia 1992 r. wynosiła 3545 osób i była większa niż przed rokiem o 5,6% i o 38,5% większa niż na koniec 1990 r.

Ponad 53% tych zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów ukończyło zasadnicze szkoły zawodowe, ponad 32% — szkoły policealne i średnie zawodowe, ponad 12% — licea ogólnokształcące i 1,6% — szkoły wyższe.

Sytuacja zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów jest bardzo trudna. Brak jest ofert pracy dla nich. Status absolwenta przysługuje przez 12 miesięcy od dnia ukończenia szkoły. Okres oczekiwania na zasiłek dla bezrobotnych w przypadku absolwentów określony jest na 3 miesiące od dnia zarejestrowania.

W 1992 r. w woj. ostrołęckim pracę podjęło 416 absolwentów, w tym 209 kobiet.

13. Działania podejmowane dla ograniczenia tempa bezrobocia

Ustawa z dnia 16 października 1992 r. o zatrudnieniu i bezrobociu przewiduje różne formy łagodzenia i przeciwdziałania bezrobociu. Bierną formę łagodzenia skutków bezrobocia stanowią zasiłki dla bezrobotnych. Na koniec 1990 r. — 78,3% zarejestrowanych bezrobotnych korzystało z zasiłków, na koniec 1991 r. — 81,4%, a na koniec 1992 r. — 50,6% zarejestrowanych bezrobotnych miało prawo do zasiłku.

Obecnie coraz większa uwaga w walce z bezrobociem kierowana jest na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu.

Do najczęściej podejmowanych aktywnych form działania na rzecz ograniczania bezrobocia zaliczamy tworzenie nowych miejsc pracy i zwiększenie szans zatrudnienia poprzez:

- udzielanie indywidualnych pożyczek z Funduszu Pracy na podejmowanie przez bezrobotnych działalności gospodarczej na własny rachunek,
- udzielanie pożyczek zakładom pracy na tworzenie nowych miejsc pracy,
- kierowanie bezrobotnych na kursy dla przekwalifikowania zawodowego zgodnie z aktualnym zapotrzebowaniem na lokalnych rynkach pracy,
- organizowanie prac interwencyjnych i robót publicznych, przy których zatrudniani są bezrobotni,
- refundacja zakładom pracy, zatrudniających bezrobotnych absolwentów szkół, części wypłaconego im wynagrodzenia i składki na ubezpieczenia społeczne,
- zwrot kosztów zakładom pracy zatrudniającym osoby niepełnosprawne z tytułu organizacji nowych miejsc pracy oraz wynagrodzenia i składki na ubezpieczenie społeczne przez okres 18 miesięcy zatrudnienia.

Na podstawie danych za 3 lata narastania zjawiska bezrobocia należy stwierdzić, że aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu, ze względu na ograniczone środki, stosowane były w niewielkich rozmiarach i w ograniczonym zasięgu.

Z danych wynika, że z Funduszu Pracy w 1990 r. udzielono 197 pożyczek indywidualnych na kwotę 3 372,2 mln zł na podjęcie działalności gospodarczej,

w 1991 r. — 85 pożyczek na kwotę 1893,5 mln zł, a w 1992 r. — 38 pożyczek na kwotę 1641 mln zł.

W 1992 r. gwałtownie do zera zmniejszyła się ilość udzielanych pożyczek zakładom pracy na tworzenie nowych miejsc pracy. W 1991 r. tego typu pożyczek udzielono 8 na kwotę 920 mln zł, a w 1990 — 13 pożyczek, na kwotę 795 mln zł.

W 1992 r. w woj. ostrołęckim pracę podjęło 4970 osób, w 1991 r. — 3636 osób, a w 1990 r. — 806 osób.

W 1992 r. w efekcie podejmowanych działań z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych utworzono 26 miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych.

Do prac interwencyjnych skierowano: w 1992 r. — 338 osób, w 1991 r. — 127 osób, w 1990 r. — 763 osoby.

Do robót publicznych w 1992 r. skierowano 41 bezrobotnych. Na przyuczenie do zawodu lub przekwalifikowanie skierowano: w 1992 r. — 126 osób, w 1991 r. — 21 osób, w 1990 r. — 73 osoby.

Pracę sezonową u zagranicznych pracodawców w 1992 r. podjęły 1232 osoby, w tym 240 zarejestrowanych bezrobotnych. W 1991 r. u pracodawców zagranicznych pracę podjęło 611 osób, w tym 102 spośród bezrobotnych.

W 1992 r. jednostki pomocy społecznej z powodu bezrobocia objęły różnymi formami pomocy 6459 rodzin (23 589 osób). Najczęstszą formą pomocy były zasiłki okresowe, którymi objęto 5465 osób, w tym dla 2920 osób z powodu bezrobocia.